

EESTI FILOLOOGIA ON ELUS

Siinne artikkel tõukub kolmest momen- dist: konverentsiks „Filoloogia lagune- mine” ettevalmistatud ettekandest, kon- verentsil kuulatud esinemistest ning Mati Hindi ettekandest ja selle põhjal valminud ja siinsamas Keele ja Kirjan- duse numbris avaldatud artiklist, mis ühes osas keskendub Tallinna Ülikooli eesti filoloogia õppekavale.

Eesti filoloogia on oluline distsipliin Eesti Vabariiki kui tervikut silmas pidades. Eesti Vabariigi põhiseaduse preambula, mis sätestab eesmärgina eesti rahvuse ja kultuuri säilimise taga- mise läbi aegade, on oluline nurgakivi eesti filoloogia mõtestamisel ja arenda- misel nii teadusalana kui ka õppevald- konnana. Selles suhtes nõustun profes- sori Hindiga, kes märgib: „Eesti filoloogia kui rahvuskultuuri ülioluline komponent on osa Eesti riigi olemasolu põhjendusest.”¹

Samas, luges Mati Hindi kriitikat Tallinna Ülikooli praeguse eesti filolo- gia õppekava kohta, ei saa mitme asja- ga nõustuda. Kõigest aga järgnevalt all- pool.

Konverentsi „Filoloogia lagunemine” üheks algtõukeks oli eeldus, et filoloogiat enam ei ole olemas, et see on lagunenu- d. Väideti, et kirjandusteadus ja keele- teadus on üksteisest lahku kasvanud ning ülikoolides õpetatakse kirjandust ja keeleteadust distsipliinidena lahus.

Siinne kirjutis lähtub just ülikooli õppejõu seisukohast, silmas pidades õppekavade arendamist. Tallinna Üli- koolis on saanud ja saab õppida baka- laureusetasemel eesti filoloogiat. Eri- nevalt Tartu Ülikoolist pole keele- teaduse ja kirjandusteaduse õpetamist

lahku löödud, keeleteadlased ja kirjan- dusteadlased on töötanud ja töötavad ka ühes struktuuriüksuses, alates 2015. aasta sügisest on koos ühes instituudis ka võõrfiloloogid, filosoofid, ajaloolased, kultuuriteadlased, antropoloogid – kogu Tallinna Ülikooli humanitaaria. Õppe- kavana on „Eesti filoloogia” ka praegu täiesti olemas.

Eesti filoloogia kui õppekava säilimise algne põhjus on arvatavasti see, et TLÜ üks eelkäijatest Tallinna Pedagoogika- ülikool keskendus õpetajakoolitusele ning eesti keele ja kirjanduse õpetajate magistritasemel ettevalmistamiseks oli vajalik bakalaureusetaseme pädevus nii eesti kirjanduses kui ka eesti keeles. Ka Tallinna Ülikooli asutamisel 2005. aastal jäädi sama malli juurde. Tõenäo- liselt oli tolleaegse otsuse taust seotud õpetajakoolitusega ja võib-olla ka soo- viga eristuda Tartu Ülikooli vastavatest õppekavadest.

2015. aastaks oli toimunud hulk muutusi. Ennekõike oli muutunud situatsioon kõrghariduses nii Eestis kui ka maailmas, selle taustaks olid üldi- sed arengud, üliõpilaste ja ühiskonna ootuste ning hariduskontseptsioonide teisenemine.

Tallinna Ülikool reageeris neile muutustele päris paindlikult: läbi viidi struktuurireform, mille käigus koon- dusid kõik TLÜ humanitaarid ühte instituuti – TLÜ humanitaarteaduste instituuti (TÜHI). Muutunud situat- siooni tajudes ja aru saades, et endiselt jätkata ei saa, asus TÜHI läbi viima ka õppekavareformi, mille aluseks oli eelnevast erinev haridusfilosoofia. TÜHI õppekavareformi aluskontseptsiooniks on see, et tänapäeva maailmas on vaja laiapõhjalisi kombineeritud teadmisi, oskust seostada erinevaid erialasid,

¹ M. Hint, Mõõtmised ei loo teooriat. – Keel ja Kirjandus 2016, nr 8–9, lk 627.

iseseisvat mõtlemist ja võimet ühendada õpitud teadmisi reaalse eluga.

Samas on TÜHI õppekavareformi taga ka eeldus, et kõrgharidust ei ole võimalik omandada kolme aastaga, bakalaureuseõppele peab järgnema magistriõpe. Bakalaureuseõppekavade eesmärk on eelkõige vahendada laiapõhjalisi üldkultuurilisi teadmisi, õpetada koguma ja sünteesima infot ja anda ühe distsipliini alusteadmised. Seega võib öelda, et bakalaureuseõpe on alusetapp kõrghariduse omandamisel. Magistriõppekavade eesmärk on aga erialane spetsialiseerumine ning süvendatud erialateadmiste omandamine.

Sellist kontseptsiooni järgivadki kõik TÜHI uued bakalaureusekavad. Õppekavad on laia profiiliga, koosnevad üleülikoolilistest ainetest, ühistest üleinstituudilistest humanitaaria aluseid tutvustavatest üldainetest, peaerialast ja kõrvalerialast. Kõiki bakalaureuseõppekavade peaerialasid on võimalik võtta ka kõrvalerialana. Nii korreleeruvadki kõik TÜHI õppekavad üksteisega, peaerialasid on võimalik kombineerida erinevate kõrvalerialadega, kõik ained on võrdse mahuga (6 EAP) ja neist moodustuvad plokid, mida saab õppekavade raames vabalt kombineerida.²

Sellest kontseptsioonist ja muutunud haridussituatsioonist lähtub ka uus eesti filoloogia bakalaureuseõppekava, millel on kolm peaeriala: 1) eesti keel ja kirjandus; 2) eesti keel teise keelena ja eesti kultuur; 3) referent-toimetaja. Kõiki peaerialasid on võimalik üliõpilastel omandada ka kõrvalerialana, nii eesti filoloogia õppekava sees kui ka juhul, kui nad õpivad teiste TÜHI õppekavade järgi.

Paraku oli professor Mati Hint oma ettekandes ja ka siin ajakirjas avaldatud artiklis selle uuendatud eesti filoloogia õppekava suhtes kriitiline. Toon välja mõned punktid, milles ta eksib, ja mõned, milles TÜHI õppekavareform lähtubki teistest alustest.

² TÜHI õppekavade kohta vaata tutvustust ja veebirakendust TLÜ veebilehel <http://tyhibaerialad.tlu.ee/>

Esiteks on uue õppekava aluseks eeldus, et see annab alushariduse. Bakalaureuseõppele peab järgnema magistriõpe, mis tähendab ka seda, et kunagist viieaastast eesti filoloogia programmi pole võimalikki kolme aastasse ära mahutada. See seab piirid ainete hulgale ja sisule. Eesti filoloogia õppekavas keskendutakse kõige olulisemale, destilleeritakse välja eesti filoloogia tuum.

Mati Hindil on ekslik arvamus, et „Õppekava koostatakse pigem käepärast olevate õppejõudude harrastustest lähtudes, mitte ainevaldkonna sisemisest ja traditsioonilisest loogikast lähtudes.”³ See pole kindlasti nii. Otsused, milliseid aineid pakkuda, on väga hoolega läbi mõeldud, eesmärgiks on keskenduda just kõige olulisematele teadmistele, mille kava lõpetaja peab omandama.

Nii koosnebki eesti filoloogia õppekavas eesti keele ja kirjanduse peaeriala kolmest moodulist: eesti keel, eesti kirjandus ja tekstiloome. Eesti keele mooduli eesmärk on anda üliõpilastele võimalused omandada teadmised eesti kirjakeelest, eesti keele struktuurist, eesti keele kohast ning variatiivsusest ajas ja ruumis. Eesti kirjanduse moodulis omandatakse teadmised eesti kirjanikest, võtmeteostest ja nende kirjandusloolise kontekstist ning õpitakse tänapäevaseid teooriaid rakendades analüüsima erinevaid kirjandustekste. Tekstiloome moodulis õpitakse end kirjalikult väljendama korrektset eesti keeles, arvestades erinevaid tekstitüüpe, samuti õpitakse refereerima ja kirjutama akadeemilisi erialaseid tekste. Seega on nende kolme mooduli koondeesmärk anda üliõpilasele võimalus omandada eesti keele ja kirjanduse tuum: teadmised eesti keelest, teadmised eesti kirjandusest ja oskused neid teadmisi korrektselt ja loovalt eesti keeles väljendada.

Mati Hint heidab ette, et eesti filoloogia üliõpilasel pole võimalik õppida soome ja saksa keelt. Otse vastupidi,

³ M. Hint, Mõõtmine ei loo teooriat, lk 635.

tänu kõrvalerialade süsteemile on eesti filoloogia õppekaval õppijal võimalik omandada terve kõrvaleriala kas saksa keelest ja kultuurist või soome keelest ja kultuurist, ja seda on märgatavalt rohkem, kui eesti filoloogia õppekava järgi on varem võimalik olnud saksa või soome keelt õppida. Tuleb juhtida tähelepanu ka sellele, et vahepealsetel aastatel ei kuulunud soome ega saksa keel üldse eesti filoloogide õppeprogrammi.

Mati Hint on kriitiline ka referent-toimetaja peeriala aine „Inglisekeelsete tekstide refereerimine” suhtes ja nimetab, et seda läbides saab üliõpilane „tehnikumi tasemel praktilised oskused”.⁴ Otse vastupidi, see aine on võtmelise tähtsusega, kuna selle eesmärk on just taandada inglise keele mõju erialases ja ametialases suhtluses ning õpetada ingliskeelsetes tekstides esitatud informatsiooni korrektses eesti keeles edasi andma.

Mati Hint kritiseerib ka instituudi üldainete ploki „Humanitaaria alused” õpiväljundeid („Õppija mõistab üleilmastumise sügavamaid juuri ja ajaloo kulgu mõjutavaid tegureid”) ja küsib: „Kas õppija mõistab ka eesti keele ja kultuuri osa üleilmastumise oludes omaenda identiteedi kujundamisel?”⁵ Olen veendunud, et just kombinatsioon humanitaaria üldküsimumustest ja meie rahvuskultuuri suhestumisest sellega on üks võtmeteema, millele eesti filoloogia õpingutes tuleb keskenduda. Meie rahvuskultuur on osa suuremast süsteemist ja omaenese rahvusliku identiteedi kujundamine selles ülemaailmses süsteemis on asi, mille üle nii õppejõud kui ka üliõpilased peavad mõtlema ja arutlema.

Mati Hint avaldab muret, et „Tallinna Ülikoolil on eeldused olla suurepärase ja efektiivne integratsioonimootor, aga see ei ole võimalik omaenda eesti identiteeti nõrgestades”.⁶ Meie rahvuskultuuri ja identiteeti ei nõrgestata, eesti filoloogial

on Tallinna Ülikoolis jätkuvalt oluline roll, kuid vaade sellele on avaram ja seda suhestatakse teiste humanitaarteadustega ning muu maailmaga.

Kõige olulisem on aga muidugi õppekava järgi õpetatavate ainete sisu. Ka õppekava sees peaks keeleteaduse ja kirjandusteaduse vahel looma suurema sünergia ja näiteks üliõpilastöodes tuleks ühendada keele ja kirjanduse erinevaid aspekte. Selliseid töid on küll ka praegu juba tehtud, nt on kasutatud keeletehnoloogilisi programme kirjandusteoste tekstikorpuses tekkivate sõnakorduste muustrite analüüsimiseks või on ühendatud lingvistiline tekstianalüüs ja ilukirjandusteose tekstianalüüs. Tava-pärasemad käsitlused, nagu erinevate kirjanike stiili ja sõnakasutuse analüüsid, on esindatud niikuinii. Üpris suur tööpõld võiks olla digitaalhumanitaaria valdkonnas. Siit edasi laiemaks minnes saab komplekselt uurida keele- ja kirjandusmuutusi internetis jms.

TÜHI õppekavade süsteemi tugevus ja võimalus on aga see, et kohustuslike kõrvalerialade kaudu on võimalik ettevalmistusbaasi ja ka üliõpilastööde fookust veelgi laiendada. Nii saavad eesti filoloogid juurde õppida näiteks ajalugu, kultuuriteadust, filosoofiat, teisi keeli ja kultuure (näiteks soome, saksa, itaalia, jaapani) või ka antropoloogiat. Ja süsteemi edasi arendades miks ka mitte ühiskonnateadusi, loodusteadusi, matemaatikat, digitaalhumanitaariat – nii et saadud bakalaureusekraad oleks kompleksne ja ühendaks erinevaid distsipliine.

See annaks lahenduse ka Martin Ehala esile toodud soovile, et eesti keele ja kirjanduse õpetajate ettevalmistus oleks laiapõhjalisem – hõlmaks lisaks keelele ja kirjandusele ka teisi valdkondi – ühiskonda, ajalugu jms.⁷ Uue eesti filoloogia õppekava lõpetajatel on olnud võimalus omandada bakalaureusetaseme teadmised väga laias areaalis ja seega on neil hea ja laia-

⁴ Samas, lk 635.

⁵ Samas, lk 636.

⁶ Samas, lk 636.

⁷ Vt M. Ehala, Refiloloogia ja selle kolm komponenti. – Keel ja Kirjandus 2016, nr 8–9, lk 609.

põhjaline alus magistritasemel eesti keele ja kirjanduse õpetajaks õppimisel.

Minu artikli pealkirjaks on „Eesti filoloogia on elus”. Tallinna Ülikoolis pole ta kunagi surnud olnudki, kuna õppekavana on ta kestnud kogu aeg. Väljakutseks on nüüd aga see, kuidas me eesti filoloogiat sisustame. Kas me jätkame vanaviisi, nagu on tehtud aastakümneid, või hoopis katsume sisu muuta, võib-olla lausa „refilologiseerida” Martin Ehala mõistes? Uute õppekavade loomine annab alati võimaluse seni tehtut üle vaadata, uut lisada ja ebaolulist kõrvale jätta.

Me peame tõdema, et maailm on muutunud, õppijad on muutunud ja

kõrgharidus peab sellele muutumisele reageerima. Kui Mati Hint märgib, et arusaam eesti filoloogiast on 1920. aastatest kuni siiani olnud ühesugune, siis praegu ongi aeg eesti filoloogia sisu ja olemuse üle järele mõelda: keskenduda olulisele, eesti filoloogia tuumale, kombineerida seda teiste erialadega ja suhestada laiema maailmaga. Kui loome õppekavale tänapäevase, ühiskonda ja üliõpilasi kõnetava sisu, siis võime ka aastakümnete pärast kinnitada: „Eesti filoloogia on elus!”

PIRET VIIRES